

Cel mai puternic, mai sigur liant

Vlad POHILĂ

Puțini știu că în acest an se termină *Deceniul mondial al popoarelor băștinașe și al limbilor lor* (abreviat, în franceză: *DMPAL*), lansat cu exact zece ani în urmă, de către ONU, în scopul protejării și îmbunătățirii condițiilor de dezvoltare a unor populații și a graiurilor vorbite de acestea. Dat fiind că efectele (adică programele, tot felul de activități, acțiuni și măsuri) acestui deceniu "tematic" al ONU nu s-au dovedit prea eficiente, Consiliul economico-social a solicitat Adunării Generale a acestei organizații suprastatale prelungirea Deceniului – cu încă zece ani. Astfel, suita acțiunilor de protejare și ameliorare a condițiilor de dezvoltare a unor populații și de funcționare a limbilor acestora se va afla încă un deceniu sub înaltul patronaj al ONU. Încă zece ani despre destinul unor popoare și limbi "cu probleme" se va vorbi și se va acționa de la cea mai înaltă tribună a lumii.

Denumirea acestei suite de manifestări cu o durată de 20 de ani (zece trecuți, zece următori), mai ales dacă vom avea ca punct de plecare denumirea ei în franceză – *Decennie des peuples aborigènes et leurs langues* – te duce cu gândul la populațiile băștinașe din spații îndepărtate ca Australia, Oceania, America de Nord, America de Sud, Africa... Fără doar și poate, totul a început de la situația din aceste zone ale lumii. Statisticile, ca și evoluțiile de aici sunt implacabile: anual dispar alte și alte popoare, populații, iar o dată cu ele – mor și limbi, dialecte

sau graiuri. O recentă contabilizare făcută de lingviști și etnologii arată că în lume s-ar vorbi circa 6,8 mii de limbi și dialecte distincte. Jumătate din acestea, sau circa 3,5 mii idiomuri, într-adevăr "au viză de reședință" în țări ca India, Papua-Noua Guinee, Indonezia, Mexic, Brazilia, Camerun, China, SUA, Rusia. Vreo 400 de limbi au rămas cu 50 de vorbitori, alte 60 de idiomuri se află într-un veritabil delir al dispariției, având câte unu-doi vorbitori. E bine să se știe că o limbă se consideră ferită de pericolul dispariției dacă are cel puțin un milion de vorbitori. Astfel de limbi sunt în lume vreo 250... celelalte, mai bine de 90 la sută din idiomurile contabilizate pe Terra, se confruntă cu primejdia morții naturale a purtătorilor lor.

Totuși, *DMPAL – Deceniul ONU de ocrotire a popoarelor băștinașe și a limbilor acestora* – vizează și Europa, inclusiv popoare sau populații relativ sau aparent prospere. În franceză (ca și în română, de altfel) cuvântul *aborigène*, utilizat în denumirea Deceniului despre care discutăm, este sinonim cu *autochtone*, *indigène*, *local*, însemnând, deci, *autohton*, *indigen*, *local* – sinonime ale lui *băștinaș*. La fel, noțiunea de *limbă primejduită* (= aflată în pericol de dispariție) are în vedere cele mai diferite forme de strîmtorare, neglijare, sfidare a dreptului unei sau altei populații de a-și vorbi/utiliza nestingherit graiul în toate sferele vieții. În consecință, oricît ar părea de surprinzător, dar *DMPAL* vizează și Republica Moldova.

Nimic de mirare, căci situația lingvistică de la noi este una dintre cele mai dificile în partea de sud-est a Europei și, privind altfel la lucruri - din spațiul ex-sovietic. În R. Moldova, după 15 ani de la decretarea funcțiilor de stat pentru limba băștinașilor, româna se află într-o situație doar ceva mai bună decât era în URSS, dar nici pe departe în situația pe care ar trebui s-o aibă o limbă oficială, de stat. (Nu e cazul să facem comparații cu franceza în Franța sau cu suedeza în Suedia, suficient să vedem cât de comod se simt la ele acasă limbi ce au avut pînă la 1991 cam același destin cu româna din RSSM: estona, letona, lituaniana). Limbile unor minorități etnice de la noi, și mă refer la ucraineană, bulgară, găgăuză, au o situație relativ satisfăcătoare, conformă exigențelor, standardelor impuse de organismele internaționale. Și fiindcă toate se văd mai bine în comparație, vă propunem să vedem ce se întâmplă cu limba găgăuzilor, respectiv, a bulgarilor din Ucraina... Cum nu au fost, nu există nici acum acolo școli, presă, emisiuni radio și TV la nivel național, biblioteci bulgare și găgăuze, chiar dacă numeric aceste comunități sunt comparabile cu cele din R. Moldova.

Totuși, o politică mai coerentă, dar și o schimbare de atitudine din partea liderilor de comunități naționale ar contribui la ameliorarea situației în care se află limba și cultura comunităților ucraineană, bulgară și găgăuză de la noi. Cu regret, însă, atît politicienii zilei, cît și mulți lideri de comunități etnoculturale de la noi manifestă un excesiv și nejustificat devotament față de limba rusă. Acesta e motivul că în R. Moldova, aproape ca și în RSSM, rusa continuă a fi limba principală în stat. Or, e un

lucru bine știut - limba, pe lîngă faptul că e partea cea mai de preț a patrimoniului național, mai e și un important însemn al unui stat ce se vrea independent. Statele din Africa sau din Asia, în care limbile colonizatorilor au păstrat asemenea poziții, aceste țări, zic, își continuă o existență semicolonială. Din păcate, curentul de opinie (mai bine spus - ideologic, sau și mai exact: economico-ideologic) care dorește să țină R. Moldova în această stare de semicolonie a Rusiei, este foarte puternic. Din acest punct de vedere, limba băștinașilor R. Moldova, limba ei de stat/oficială se află într-o permanentă primejdie, amenințare. Presiunea continuă a limbii ruse nu numai că influențează nefast funcționarea nestingerită a românei ca limbă oficială, dar exercită și o acțiune malefică asupra lexicului, pronunției, structurilor ei gramaticale și sintactice.

Situația avantajată (repetăm: și prin nimic justificată) a limbii ruse provoacă și menține o atitudine de neglijență (iar în multe cazuri - și de dispreț) față de limba noastră din partea unor reprezentanți ai minorităților naționale de la noi. Exemple - cîte vrei, și nu trebuie căutate în stradă sau în nu știu care firme cu activități tenebre. Oricît ar fi de regretabil, dar acest flagel se întîlnește chiar și într-un univers atît de pașnic, atît de deschis la comunicare cum e cel al bibliotecilor. Au devenit proverbiale capriciile cîtorva colege de ale noastre, care din 1991 încoace **cer** secretarei de la Sediul Central al BM să le spună în rusă ordinea de zi a vreunei ședințe ordinare. Într-o bibliotecă deschisă recent, cîteva angajate **l-au cerut** ultimativ șefei să le traducă în rusă planul de activități. Rețineți, vă rog, acest amănunt: nici măcar **nu roagă, dar**

cer... Această stare de lucruri - absolut anormală în orice societate, respectiv, într-un stat ce se respectă va dura pînă cînd factorii de decizie (iar aici trebuie incluși și liderii de comunități etno-culturale) nu-și vor schimba optica: păstrînd dragostea și atașamentul față de rusă, să-și cultive un respect elementar și față de limba oficială a R. Moldova. Va fi la fel de trist la noi pînă cînd așa-numiții rusolingvi (altfel, în marea lor majoritatea cetățeni vrednici ai statului R. Moldova) nu vor realiza că limba rusă se poate dezvolta, poate avea viitor ca o limbă omniprezentă numai în patria sa, adică în Rusia.

Realitățile sunt de așa natură că fiecare stat are de regulă o limbă de bază, de primă importanță și de primă necesitate. Istoria a decis ca în R. Moldova acest destin, acest rol să revină românei, ea devenind cel mai puternic și mai sigur liant al societății noastre. Deoarece, în afară de faptul că, fiind de-a lungul secolelor unica limbă în casa noastră, istoricește mai fiind și unica limbă de comunicare între băștinași și cei veniți mai tîrziu pe aceste pămînturi, româna întrunește toate datele ce o pun în capul mesei: e o limbă cristalizată, normată, cu o apreciabilă bogăție lexicală, inclusiv terminologică; e limba unei literaturi și culturi cu nimic mai prejoase decît ale altor popoare din Europa de Sud-Est.

Necunoașterea limbii oficiale, respingerea ei este desigur o încălcare... dacă nu a legislației, atunci cu certitudine a legilor conviețuirii și ale bunului-simț. Respingerea limbii majorității este un semnal alarmant pentru comunitate, o lipsă de respect nu numai față de vorbitorii ei, dar și față de statul ce poartă numele

Biblioteca Municipală "Bogdan Petriceicu Hasdeu"

majorității băștinașe. Fără acest respect, discuțiile despre armonie, toleranță, înțelegere, pace civică... toate devin niște vorbe goale, o pură demagogie.

La noi se vorbește mult de necesitatea consolidării societății, destul de dezmembrată în ultimele două decenii și poate cel mai mult abordează acest delicat subiect chiar cei care se opun, mai discret sau mai deschis, funcționarii limbii oficiale, trîmbițînd despre măreția limbii ruse, măreție pe care, de altfel, nimeni la noi nu o pune la îndoială. Pur și simplu, o limbă este cu adevărat măreață în patria sa: franceza - în Franța (nu în Africa de Vest), ucraineana - în Ucraina (nu în statul Winnipeg din Canada, unde s-au oploșit circa două milioane de ruteni), rusa - în Rusia (nu în Bulgaria sau în Mongolia, unde în anii de comunism se studia obligatoriu din clasa întâi a școlii medii, ca după schimbările din 1989-1991 să rămîna obiect de studii doar la facultățile de slavistică etc.). Ei bine, limba română are acum două spații geopolitice indigene (ca să apelăm la terminologia ONU), adică băștinașe: România și R. Moldova.

La est de Prut, după 31 August 1989, româna își recapătă funcțiile, atribuțiile, acordate de legislație, dar mai presus de toate - de istoria însăși. În aceste condiții, limba noastră poate și trebuie să fie un important element consolidator în societatea moldo-veană, atît de pestriță sub aspect etnolingvistic. Și, atunci, se vor întreba unii, care-i problema? Problema e să se înțeleagă acest adevăr și să fie acceptat ca axiomă. În caz contrar, intrăm iar în mrejele vechilor minciuni, nereguli și nedreptăți. Iar astfel intrăm într-o fundătură din care nu se știe ce ieșire există.